

Teorija motivacije Abrahama Maslowa v humanistični psihologiji

Abraham Maslow's motivational theory and humanist psychology

Renata Varga

Povzetek

Renata Varga, dipl. prof. nem., Dobrovnik 2047d, 9223 Dobrovnik v Prekmurju. *Humanistična psihologija je smer v psihologiji, ki izhaja iz kritike dveh pomembnih psiholoških teoretskih smeri, psihoanalize in behaviorizma. Usmerjena je na novo predstavo o psihičnem in fizičnem zdravju posameznika, podprto s trditvijo, da je človek v svojem notranjem jedru dober. Temelji na teorijah osebnosti Abrahama Maslowa in Carla Rogersa ter obsega razvojno, osebno in intervencijsko psihologijo. Maslow je v svoje delo "Motivation and Personality" (1954) vključil pogloblitve ideje humanističnega gibanja in z njim postavil enega izmed temeljev humanistične psihologije: s teorijo motivacije je razjasnil pomen človekovih osnovnih potreb, jih razvrstil v piramido, razjasnil pomen motivacije in utemeljil potek človekovega razvoja oz. rasti. Obravnaval je načine zadovoljevanja človekovih temeljnih potreb, ovire pri njihovem zadovoljevanju in možne posledice nezadovoljenih potreb. Opredelil je tudi možne zadovoljevalce potreb, med katerimi je med*

drugim družba in izpostavil pomembno vprašanje: so zahodne družbe dandanes zmožne zadovoljevati nižje potrebe ljudi (po varnosti, po pripadnosti) in jim na ta način dati možnost za zadovoljno in polno življenje?

Ključne besede: *humanistična psihologija, teorija motivacije, potrebe, "dobra družba"*

Abstract

Humanistic psychology is a discipline in psychology based on the criticism of two important trends in theoretical psychology, namely psychoanalysis and behaviourism. It follows the new idea of mental and physical health in the human being, based on the claim that the human being is basically good. It is based on the Abraham Maslow's and Carl Rogers' theory of personality including developmental, personality and interventional psychology. In his work "Motivation and Personality" (1954), Maslow followed the key ideas of the humanist movement and thus created one of the building stones of the humanist psychology: applying his theory of motivation, he was able to explain the importance of the human being's basic needs, he ordered them in a pyramid, explained the importance of motivation and outlined the process of human growth and development. He looked at the ways the human being satisfied his/her basic needs, identified the obstacles and outlined the possible consequences of the unsatisfied needs. He also defined the potential satisfiers of the human being's needs, notably among them the society, and drew attention to an important question, namely, is the western society capable of satisfying the lower needs of people (for safety, belonging) and thus providing them with an opportunity for a satisfying and meaningful life?

Key words: *humanistic psychology, theory of motivation, needs*

Uvod

Ko je človeku dana svoboda izbire in je hkrati pahnjen v temno globel, v kateri najprej sopihajoč slepo z rokami tipa po hladnih in vlažnih stenah. Dihanje se umiri, oko se navadi na temačnost, uho na tišino in postopoma se mu vračajo moči in krepijo sposobnosti orientacije.

Prve impulze, ki so me vodili k podrobnejšemu spoznavanju humanistične psihologije, je sprožilo dejstvo, da humanistični psihologi poudarjajo enkratnost posameznika. V primerjavi s psihoanalizo ne preučujejo konfliktnosti osebnosti temveč njeno željo po integraciji. Osrednji predmet preučevanja postane zdrav človek, ki zadovoljuje svojo potrebo po samouresničitvi, predvsem pa so v ospredju hierarhija potreb in pojasnila, kako človek zadovoljuje različne potrebe in kakšne so posledice njihovega zadovoljevanja oz. nezadovoljevanja.

V prispevku me je zanimalo predvsem, kako Maslow gleda na zadovoljevanje potreb in kakšna naj bi bila družba, v kateri bi bili izpolnjeni predpogoji za njihovo zadovoljevanje.

Humanistična psihologija

Humanistična psihologija je nastala iz nezadovoljstva s psihologijo. Prvič so se humanistični psihologi oglasili v dvajsetih letih 20. stoletja in se začeli upirati mehanski psihologiji. Najvidnejši začetniki in predstavniki, Allport, Maslow, Rogers, so zagovarjali novo smer, ki se je v nekaterih temeljnih predpostavkah bistveno razlikovala od ostalih psiholoških pristopov (Lamovec, 1986, s. 162).

Humanistična psihologija je nastopala proti naravoslovno-medicinski usmeritvi ameriške psihoanalize kakor tudi proti objektivnim metodam behaviorizma (Kreuter-Szabo, 1988, s. 12). Behaviorizem naj bi bil preveč naravosloven in tehničen, psihoanalitična smer pa preveč biologistično-mehanistična, zato je humanistična psihologija postulirala kot nov element "odločanje o sebi". Humanistična psihologija se vidi kot alternativa k behaviorističnemu in psihoanalitičnemu determinizmu in ker izhaja iz kritike teh dveh glavnih teoretskih smeri v psihologiji, sama sebe rada razlaga kot tretjo silo (Bühler & Allen, 1982, v Flammer, 1988, s. 109).

Usmerjena je na preučevanje tega, kar je tipično človeško in na preučevanje novih vidikov človekovega vedenja, zavzema se za spoštovanje posameznika in za priznavanje različnih pristopov ter za odprtost do sprejemljivih metod. Te cilje je opredelilo 1962. leta ustanovljeno Ameriško združenje humanistične psihologije za svoje temeljne cilje (Lamovec, 1986, s. 162).

Humanistična psihologija ne obsega samo razvojne psihologije, temveč tudi osebnostno in intervencijsko psihologijo. Temelji na teorijah osebnosti Abrahama Maslowa in Carla Rogersa. Oba nasprotujeta Freudovi uporabi psihične bolezni kot sredstvu spoznanja in namesto tega izhajata iz “zdravih” oz. “naprej usmerjenih” prizadevanj v človeku (Kreuter-Szabo, 1988, str. 13).

Zgodovinske korenine in razvoj

Humanistično psihologijo lahko razumemo kot ameriško nadaljevanje evropske dediščine. Delno izvira oz. temelji na humanizmu 18. in 19. stoletja, na delih Goetheja, Schillerja, W. von Humboldta in njihovih idealov: svobodi, človeškem dostojanstvu in razvoju oz. razcvetu individualnih sposobnosti. Opisani humanizem je imel korenine v humanizmu renesance, ki je svojčas pomenila obuditev humanizma iz antike. Vse humanistične smeri imajo nekaj skupnega in sicer dejstvo, da je nekoč obstajala izvirna predstava o človečnosti, ki se je sčasoma iznakazila, pokvarila, v veliki meri pozabila ali pa je bila spodrinjena. Velike teme klasičnega humanizma renesanse so bile: odvrnitev od teocentrične podobe sveta k antropocentrični, preusmeritev pozornosti z onostranstva k tostranstvu, prehod s poudarka skupine in skupnosti na poudarek individuuma, distanciranje od centralne cerkvene profesure in poudarek individualnega znanja, korak od alkimije k naravoslovju. Tako imenovani neohumanizem v razsvetljenstvu (v drugi polovici 18. stol.) je poudarjal racionalnost, uravnoteženost duha in telesa, svobodo, neodvisnost in človeško dostojanstvo (Flammer, 1988, s. 109).

Zaradi druge svetovne vojne je bil razvoj psihoterapije in psihologije v Evropi v veliki meri prekinjen, v ZDA se je nadaljeval v različnih smereh. V nasprotju z determinizmom (predestinacijo) v psihoanalizi, se je v večini psiholoških smeri pojavilo stremljenje k samouresničitvi, osebnemu razvoju in k iskanju smisla. Humanistična psihologija je pritegnila veliko zanimanja v 50. letih v ZDA in v 70. v Evropi. Del njenega temelja je bila nova predstava o psihičnem in fizičnem zdravju: človek je v svojem notranjem jedru dober. Če ne more zadovoljiti temeljnih potreb, lahko zboli in ga determinirajo pretekle izkušnje (Humanistische Psychotherapie und Psychologie).

Abraham Maslow (1908—1970)

Abraham Maslow, najstarejši sin ruskih emigrantov, je bil pameten, vendar precej sramežljiv otrok. Na željo staršev se je vpisal na študij prava.

Izobraževanje, ki ga ni zanimalo, je prekinil že v prvem šolskem letu in se odločil za študij psihologije na University of Wisconsin. Na začetku ga je privlačila behavioristična psihologija Johna B. Watsona in njegova ideja o možnosti, da rešimo en problem za drugim in posredno na ta način tudi svet. Čeprav je sčasoma njegovo navdušenje nad behavioristično psihologijo zbledelo, se Maslow ideji o rešitvi sveta ni nikoli odpovedal. Leta 1934 je na isti univerzi doktoriral ter začel sodelovati na Columbia University z znanim teoretikom E. L. Thorndikejem. Ob rojstvu prve hčere je Maslow doživel mistično izkušnjo, ki jo je kasneje preučeval v svoji teoriji. Dojel je, da behavioristična psihologija ni zmožna pojasniti človeškega obnašanja in spremljajočih čustev, ki jih je v tistih trenutkih zaznaval. Pri naslednjem delu, ki ga je opravljal 14 let na Brooklyn College, je prišel v stik s Karen Horney, Erichom Frommom in Alfredom Adlerjem. Spoznal je Maxa Wertheimerja, enega izmed ustanoviteljev gestalt psihologije, in Ruth Benedict, kulturno antropologinjo. Želel si je bolje razumeti oba, saj ju je označil za najbolj pomembni človeški bitji, ki sta ga pripeljali do preučevanja samoaktualizirajočih se ljudi. Leta 1951 se je preselil na Brandeis University, kjer je delal do svoje smrti leta 1970. Upal je, da je s svojim delom zapustil snov za novo smer v psihologiji osebnosti (www.pbs.org/wgbh/aso/databank/etries/bhmasl.html).

Poglavitne ideje humanističnega gibanja

Najpomembnejše ideje humanističnega gibanja lahko strnemo v pet iztočnic:

1. Avtonomija individuuma v socialni medsebojni odvisnosti: človek je sprva biološko in emocionalno popolnoma odvisen od svojega okolja, nato pa z razvojem pridobiva na samostojnosti.
2. Stremljenje k samouresničitvi: človek čuti potrebo po uresničevanju lastnih potencialov in po "rasti", po pridobivanju znanja in po uporabi lastnih kreativnih moči. Maslow je naredil hierarhijo človekovih potreb, na kateri je višja potreba aktualna šele po zadovoljitvi nižjih potreb.
3. Usmerjenost k cilju in smislu: razvoj in vedenje človeka ni poljubno. Zadnje vrednote v humanistični tradiciji so svoboda, pravičnost in človeško dostojanstvo.
4. Celovitost: človek stremi za celovitostjo. To velja za vse individuume, na vseh področjih v življenju, kakor tudi za znanstvenike pri svojih opazovanjih in oblikovanjih teorij.
5. Pomen subjektivnosti: subjektivno doživetje je prvo, kar je človeku dostopno (Flammer, 1988, s. 110).

Pomembni pojmi

Pojmi, ki so pomembni za humanistične psihologe in ki so nujno potrebni za razumevanje te smeri: organizmična samoregulacija, ki deluje tako na fiziološkem kot na psihičnem nivoju, pomeni, da organizem izbira iz okolja spontano tisto, kar potrebuje za svojo rast in če tega ne dobi, nastopijo motnje. Konflikti so torej posledica nezadovoljenih potreb, ker človekova narava sama po sebi ni konfliktna.

Fenomenološka metoda je naziv za poseben pristop psihološkega preučevanja, vendar ima le malo skupnega z izvorno filozofsko smerjo. V tej metodi preučevanja naj bi se izražala enkratnost in neponovljivost posameznika, raziskovalec naj bi opisoval posameznikova doživljanja čimbolj podrobno in iz svojega zornega kota, za zbiranje podatkov pa naj bi uporabljal metodo intervjuja in avtobiografij. Maslow se je trudil za vključitev fenomenološke metode v znanost, vendar so se kasnejši predstavniki vedno bolj odvrčali od znanosti. S svojo izkustveno metodo (experiential) so preučevali osebno rast posameznikov: spoznanja so bila plod izkušenj, ki so bila za marsikoga koristna, vendar jih ne moremo imenovati znanstvena (Lamovec, 1986, s. 163).

Uvod v teorijo motivacij

Veliko avtorjev je imelo pri definiranju "motivacije" težave, ker so upoštevali merila zunanjega obnašanja, ki ga lahko opazujemo. Prvobitni kriterij motivacije je tisto, kar je subjektivno. Sem motiviran, če čutim neko poželjenje ali potrebo, hrepenenje, željo ali pomanjkanje. Vendar do sedaj še niso odkrili stanja, ki bi ga lahko ugotovili oz. določili objektivno in ki bi kolikor toliko koreliralo s temi subjektivnimi vsebinami. Maslow je v svojem delu "Motivation and Personality" v uvodu predstavil 16 trditev o motivaciji, ki morajo biti vključene v katerokoli teorijo motivacij. Predstavljam nekaj omenjenih trditev (Maslow, 1954, s 63-79):

Posameznik je zaključena in organizirana celota

Ta prva teoretična izjava je pri mnogih psihologih dobro sprejeta, vendar pa to dejstvo pogosto spregledajo pri svojih eksperimentih. V teoriji motivacij ta trditev pomeni veliko stvari; posameznik je v celoti motiviran in ne samo del njega. Če je posameznik lačen, ni le motivacija njegovega želodca priskrbeti hrano, ampak je to motivacija njega samega. Po zadovoljitvi lakote ni potešen

le posameznikov želodec, temveč on sam. V stanju lakote se ne aktivirajo samo črevesne funkcije, temveč mnoge druge; spremeni se dojemanje (hrano bo opazil hitreje kot običajno), spomin (v tej situaciji se bo prej spomnil dobre jedi kot običajno), čustva (je bolj napet in nemiren). Ta seznam lahko razširimo na skoraj vse sposobnosti, zmožnosti ali funkcije, tako fiziološke kot psihične.

Želje in kultura

Danes imamo antropološke dokaze za obstoj osnovnih oz. končnih človekovih želja, ki se ne razlikujejo od vsakodnevnih zavestnih želja. Glavni razlog za to je dejstvo, da različne kulture lahko omogočijo zadovoljitev iste potrebe na dva popolnoma različna načina. V eni kulturi lahko posameznik npr. zadovolji svojo potrebo po samospoštovanju s tem, da se trudi biti dober lovec, v drugi kulturi pa poskuša biti pogumen vojščak. Želja biti dober lovec ali pogumen vojščak ima isto dinamiko in isti osnovni cilj. Očitno so cilji mnogo bolj univerzalni kot načini doseganja teh ciljev, ki so determinirani s posebnostmi posameznih kultur.

Večkratna motivacija

Iz psihopatologije smo se naučili, da je zavestna želja oz. motivirano obnašanje lahko kanal za odražanje drugih potreb. To se lahko kaže na različne načine, npr. dobro je znan primer seksualnega obnašanja oz. zavestne seksualne želje, ki je lahko zelo kompleksna v svoji zgradbi nezavednih gonov. Zadovoljitev seksualnih želja lahko pomeni od zadovoljitve potrebe po dokazovanju svoje moškosti do zadovoljitve potrebe po bližini, prijaznosti, varnosti po ljubezni ali kombinacijo teh potreb.

Razmerja različnih motivacij

Človek je žival, ki redko doseže stanje popolne zadovoljitve, razen v kratkih obdobjih. Ko zadovolji eno željo, se na njenem mestu pojavi nova in to se nadaljuje. Značilnost človeškega bitja je, da v življenju vedno za nečim hrepeni. Soočeni smo z nujnostjo preučevanja razmerij med motivacijami. Pri tem ne smemo obravnavati motivacije oz. potrebe izolirano. Pojav želje po nečem nas sam po sebi opozarja na že prej zadovoljene potrebe.

Znanje o zdravi motivaciji

Največji del tega, kar vemo o zdravi motivaciji, niso prispevali psihologi, temveč psihoterapevti. Spodbudno življenje bolnikov načeloma ne bi smeli uporabljati za model zdrave motivacije,

ker stanje zdravja ni preprosto stanje brez bolezni. Vsaka teorija motivacije se mora ukvarjati z najvišjimi zmogljivostmi zdravega, močnega človeškega bitja, kakor tudi z obrambnimi mehanizmi ohromljenih duš.

Hierarhija potreb

Leta 1954 objavljena knjiga "Motivation and Personality" je postala klasika humanistične psihologije. Knjiga ni postala znana zaradi koncepta psihičnega in fizičnega zdravja, temveč zaradi piramide človekovih osnovnih potreb in motivacij. Pojem "motivacije" očitno učinkuje magično na ljudi v gospodarstvu in industriji, ki se ukvarjajo z vodenjem, saj se prej omenjena piramida redno pojavlja v poslovno-ekonomskih psiholoških seminarjih in učbenikih. Njegovo spoznanje o različnih potrebah je sestavljeno iz več delov, tudi iz dejstva, da vse potrebe ne morejo biti hkrati zadovoljene, da so pri ljudeh različno močne in da so vse bolj ali manj med seboj odvisne. Šele ko kolikor toliko zadovoljimo nižje potrebe, se prebudi v človeku želja po zadovoljitvi višjih potreb.

6. stopnja: samotranscendence:
samoprekoračitev, samopozaljanje, unio mystica

5. stopnja: samouresničevanje:
samoizpolnjevanje, postati vse, kar smo zmožni

4. stopnja: potreba po spoštovanju: priznanje,
samospoštovanje, sloves, status, prestiž,

3. stopnja: potreba po ljubezni: pozornost,
stiki, skupinska pripadnost, prijateljstvo, družabnost

2. stopnja: potreba po varnosti: zdravstveno varstvo,
socialna pravičnost, pravno varstvo, pokojninsko zavarovanje

1. stopnja: fiziološke potrebe: hrana, tekočina, spanje, spolnost, oblačila,
dom

Zadovoljitvi različnih osnovnih potreb, ki so med seboj v hierarhičnem odnosu, ne sledi stanje miru oz. stanje stoične apatije, temveč se pojavi druga, višja potreba v zavesti posameznika. Maslow je hierarhijo potreb in posamične potrebe opisal kot (Maslow, 1954, 2. 80-96):

Fiziološke potrebe

Izhodišče za teorije motivacij so običajno tako imenovane fiziološke potrebe. Te potrebe pojmuje pod vplivom dveh novih raziskovanj: razvoja pojma homeostaze in ugotovitev, da so poželenja precej veljavna namigovanja na aktualne telesne potrebe in pomanjkanja. Fiziološke potrebe lahko izoliramo in telesno lokaliziramo. So relativno neodvisne od drugih potreb, motivacij in od telesa kot celote.

Fiziološke potrebe so močnejše od vseh ostalih potreb. To pomeni, da bo posameznik, ki mu v veliki meri primanjkuje vsega, najmočnejše začutil fiziološke potrebe, ki vladajo telesu, ostale potrebe pa praktično lahko prenehajo delovati oz. so potisnjene v ozadje. Zaradi nezadovoljene potrebe po hrani, celotno telo čuti lakoto. Vse sile so vložene in organizirane v zadovoljevanje potrebe po hrani. Razumnost, spomin, navade lahko opredelimo kot orodje za zadovoljevanje lakote. Naše zmogljivosti, ki ne koristijo temu namenu, ostanejo neizrabljene ali potisnjene v ozadje.

V normalno delujočih miroljubnih družbah so takšne skrajne okoliščine redke, človekove potrebe po hrani so večinoma zadovoljene in zato nas bolj zanima, kaj se dogaja z drugimi potrebami. Nastopijo višje potrebe, ki niso fiziološke. Ko so te zadovoljene, se pojavijo še višje potrebe in tako naprej. Tako so osnovne človeške potrebe organizirane in razvrščene v hierarhijo relativne premoči.

Potreba po varnosti

Potrebo po varnosti bolje razumemo, če opazujemo otroke in dojenčke, pri katerih so te potrebe bolj jasno in očitno opazne. Prvi razlog za to je, da se dojenčki zelo močno odzivajo na grožnjo ali nevarnost v primerjavi z odraslimi, ki se ob nevarnosti zadržijo in ne reagirajo, ker jih je tako naučila družba. Lahko pride celo do tega, ko je določena odrasla oseba ogrožena, mi pa tega niti ne opazimo. Če dojenčka razburimo, ga nenadoma izpustimo, prestrašimo z glasnimi zvoki, svetlikajočimi se lučkami ali z drugimi nenavadnimi čutnimi dražljaji, če z njim ravnamo grobo ali če izgubi materino podporo, se bo odzval, kot bi bil izpostavljen nevarnosti.

Drugi znak za otrokovo potrebo po varnosti je njegova naklonjenost nemoteni rutini oz. ritmu. Kaže, da si otrok želi predvidljiv, urejen svet. Otroci so nestrpni in se počutijo negotove, če starši v njihovih očeh ravnajo nepravilno, nedosledno ali nepošteno. Psihologi so ugotovili, da otroci rabijo svobodo z natančno začrtanimi mejami in jo imajo raje kot svobodo brez omejitve. Natančneje povedano: otroci potrebujejo svet, ki je organiziran in strukturiran in ne sveta brez reda.

Nesporno je, da največjo vlogo igrajo starši in družina. Otroke posebno vznemirjajo in strašijo prepiri, fizično nasilje, razveze, ločenost, smrt v družini. Ko se povprečni otrok sooča z novo, nepoznano, tujo, nenadzorljivo situacijo, se pogosto odziva na nevarnost oz. grožnjo. Boji se, da se bo izgubil ali da bo ločen od staršev. To se dogaja, ko se otrok srečuje z novimi obrazi, z novimi okoliščinami in nalogami, z nenavadnimi predmeti, ki jih ne morejo nadzorovati in usmerjati, z boleznijo ali s smrtjo. Takrat se otroci prestrašeno oklepajo svojih staršev, kar je zgovoren dokaz njihove pokroviteljske vloge.

Otroci, ki odraščajo v ljubeči družini, brez groženj, običajno ne reagirajo na tak način. V bistvu se ti otroci odzivajo na zgoraj opisan način le ob takšnih predmetih in situacijah, ki bi jih tudi odrasli imeli za nevarne.

Zdrave in srečne odrasle osebe imajo v naši družbi potrebe po varnosti večinoma zadovoljene. Če želimo te potrebe dojeti jasno in čisto, moramo preučiti nevrotične posameznike, žrtve ekonomske in socialne nepravilnosti.

Potreba po varnosti se izraža npr. v splošni želji po stalni zaposlitvi, po bančnem računu, po različnih zavarovanjih (zdravstveno, pokojninsko, življenjsko zavarovanje itd). Drugi obsežnejši vidik prizadevanja za varnost in stabilnost v svetu se kaže v običajnem dajanju prednosti vsakdanjim, domačim, znanim stvarjem pred neznanim, nenavadnim.

Potreba po pripadnosti in ljubezni

Če so fiziološke potrebe in potrebe po varnosti precej dobro zadovoljene, se oblikuje nova vrsta potreb. Posameznik sedaj bolj kot kdajkoli prej čuti odsotnost prijatelja, ljubljene osebe ali otrok. Hrepeni po ljubeznivih odnosih z ljudmi na splošno, po svojem mestu oz. položaju v skupini ali družini. Zelo malo podatkov govori o potrebi po pripadnosti in ljubezni, čeprav je to pomembna tema tako v romanih, življenjepisih, v liriki in dramskih delih kakor tudi v novejših socioloških tekstih, ki poročajo o škodljivih posledicah preseljevanja otrok, o dezorientaciji, o splošni pretirani mobilnosti, ki jo narekuje industrializacija itd. Še vedno se podcenjuje pomen sosedstva, lastnega ozemlja, svojega razreda, svoje vrste, družine in pristnih odnosov s kolegi na delovnem mestu.

V tem trenutku lahko poudarimo, da pojma seks in ljubezen nista sinonima. Seks se lahko preučuje kot čista fiziološka potreba. Spolno obnašanje je običajno večkratno determinirano, to pomeni, da ga ne usmerja samo potreba po spolnosti, temveč mnoge druge, od katerih so glavne ljubezen in nežnost (Maslow, 1954).

Bowlby, Spitz in Levy so preučevali potrebo po ljubezni kot

potrebo pomanjkanja. Videli so jo kot luknjo oz. praznino, ki jo je treba napolniti z ljubeznijo. Če ta zdravilna nujnost izostane, lahko izbruhne v resno patološko obliko. Teh težav ni, če imamo ljubezen v pravem trenutku, na ustrezen način in v pravi količini. Vmesnim stanjem patologije in zdravja sledijo vmesna stanja frustracije in potešitve. "Ljubezensko lakoto" lahko v določenih primerih, ko patologija še ni premočna, ozdravimo tako, da nadomestimo patološko pomanjkanje ljubezni. Zdrav človek, ki ne boleha za pomanjkanjem, potrebuje ljubezen v majhnih, stalnih količinah, vendar se ji lahko za določen čas tudi odpove (Maslow, 1985, s. 55).

Potreba po spoštovanju

Vsak član družbe (razen majhnega števila patoloških primerov) ima potrebe in želje: po spoštovanju, po trdni in stalno visoki oceni samega sebe, po samospoštovanju, po vrednotenju drugih.

Te potrebe lahko razdelimo v dve skupini. Prve so: želja po moči, po dosežkih, po uspehu, po obvladanju in po samozavesti pri soočanju s svetom, po neodvisnosti in svobodi. Druga skupina so želje po slovesu, ugledu in prestižu, ki jih definiramo kot spoštovanje ali cenjenje s strani drugih, potrebo po statusu, po oblasti, po priznanju, po pozornosti, po pomembnosti. Zadovoljena potreba po samospoštovanju nam da občutek samozaupanja, vrednosti, moči, zmožnosti, koristnosti in potrebnosti za svet, če pa ta potreba ni zadovoljena, se pojavijo občutki manjvrednosti, šibkosti in nebogljenosti, ki povzročajo anksioznost ali kompenzatorna oz. nevrotična nagnjenja.

S preučevanjem resnih travmatskih nevroz so odkrili nujnost osnovne samozavesti in nebogljenost oseb brez samozaupanja. Graditi samospoštovanje na mnenju drugih in ne na resničnih sposobnostih, na kompetentnosti ali doraslosti nalogi, je lahko nevarno. Najbolj stabilno in zdravo samospoštovanje se opira na zasluženno spoštovanje drugih in ne na zunanjo slavo ali neupravičeno laskanje.

Potreba po samouresničitvi

Ko so že vse te potrebe zadovoljene, še vedno lahko pričakujemo, da se bosta pojavila nezadovoljstvo in nemir, razen pri osebah, ki opravljajo delo, ki so ga sposobne opravljati. Glasbenik mora ustvarjati glasbo, slikar mora slikati, pesnik mora pisati, če želi končno živeti v miru sam s sabo.

Človek mora postati to, kar je zmožen postati. Mora ostati zvest lastni naravi. To potrebo lahko poimenujemo potreba po samoaktualizaciji. Ta termin je skoval Kurt Goldsteln, vendar ga v delu "Motivation and

Personality” Maslow uporablja bolj specifično in v ožjem smislu. Nanaša se na človekovo željo po samouresničitvi, dobesedno, na težnjo k aktualizaciji celotnega potenciala, ki ga nosi v sebi.

Razumljivo je, da se bo način, kako se kaže ta potreba, zelo razlikoval od posameznika do posameznika. Pri nekom bo to želja postati skrbna mati, pri drugem postati priznan slikar, pri tretjem bo to želja izumiti nove stvari.

Samouresničitev, kot jo razume Maslow, se lahko primerja z mističnim vrhunskim doživetjem: človek preseže samega sebe, prestopi lastne meje, postane eno s celotnim človeštvom in z vesoljem. Človek je nasploh dosegel jedro svoje eksistence. Samouresničitev temelji na osebni rasti z izpolnitvijo življenjske naloge, ki je lahko tako razcvet lastne kreativnosti kakor nesebično zavzemanje za pravične stvari (Stangl, 2002).

Zdravi ljudje, ki imajo zadostno zadovoljene osnovne potrebe po varnosti, pozornosti, ljubezni in samospoštovanju, naj bi, kar se tiče motivacijskega statusa, bili primarno motivirani k samouresničitvi. Samouresničitev, ki jo je Maslow preučeval predvsem pri starejših ljudeh, se izraža kot zunanje in dokončno stanje, kot oddaljen cilj in ne kot dinamičen proces, ki bi trajal vse življenje (Maslow, 1985).

Predpogoj za zadovoljevanje temeljnih potreb

Obstajajo določene okoliščine za zadovoljevanje osnovnih potreb. Omejitev teh okoliščin se neposredno razume kot omejitev možnosti za zadovoljevanje teh potreb. Med predpogoje šteje Maslow svobodo govora, svobodo početi to, kar si posameznik želi, dokler pri tem ne dela krivice drugim, svobodo izražanja, svobodo raziskovati in iskati informacije, zmožnost braniti se, pravičnost, poštenost, iskrenost v skupini (Maslow, 1954, s. 92). Kako vidi Maslow družbo, ki izpolnjuje pogoje za zadovoljevanje temeljnih potreb, sem poskušala prikazati v poglavju “Konec dobre družbe”.

Potrebe pomanjkanja in potrebe rasti

Pri hierarhiji potreb je pomembno omeniti Maslowovo razdelitev potreb na potrebe pomanjkanja in potrebe rasti, ki se razlikujejo po subjektivnih in objektivnih učinkih na osebnost. Potrebe pomanjkanja so tiste, ki pomenijo življenjsko pomembna pomanjkanja v organizmu, tako rekoč prazne luknje. Zadovoljiti jih moramo zavoljo zdravja. Razen tega morajo biti pogosto zadovoljene od zunaj, od drugih ljudi, ki s subjektom niso identični. Na splošno rečeno: zadovoljitev potreb pomanjkanja prepreči obolenje, zadovoljitev potrebe rasti pa prinaša pozitivno zdravje. Razlika je v tem, da se nekdo varuje in brani, spet

drugi pa stremljeva k izpolnitvi, razburjenju in razširjanju.

Potrebe pomanjkanja so skupne vsem članom človeške vrste in do določene mere tudi ostalim vrstam. Samouresničitev je idiosinkratična, ker smo si ljudje različni. Tako kot drevesa potrebujejo sonce, vodo in hrano iz okolja, tako rabimo ljudje varnost, ljubezen in socialni status iz svoje okolice. Vendar pride tako pri drevesu kot pri človeku do točke, po kateri se začne resnični razvoj individualnosti.

Po zadovoljitvi elementarnih nujnosti, značilnih za to vrsto, se začne vsako drevo in vsak človek razvijati edinstveno v svojo smer in uporabljati te nujnosti v lastne namene oz. smotre. V zelo ozkem smislu je njihov razvoj od te točke naprej determiniran bolj od njih samih kot po od zunanjih okoliščin (Maslow, 1985).

Rast

Kako poteka rast oz. razvoj? Kako otroci vedo, v katero smer naj se razvijajo in katera je prava za njih? Maslow odgovarja na to vprašanje: rast pomeni, da je otroku subjektivno korak naprej razveseljiv, notranje je zadostnejši in ga doživlja z velikim užitkom. Poprejšnje zadovoljevanje potreb, ki mu je postalo zelo domače in poznano, ga čez čas dolgočasi.

Edina prava pot rasti oz. razvoja za posameznika je, ko izkusi nekaj novega in se pri tem subjektivno počuti dobro oz. bolje kot prej. Novo izkustvo se potrdi samo od sebe in ne zaradi kakšnega zunanjega dejavnika.

Novih stvari ne počenjamo, ker je to za nas dobro, ker tako svetujejo psihologi, ker tako podaljšamo svojo življenjsko dobo, ker tako ohranjamo človeško vrsto, ker prinaša zunanjo nagrado ali logično odobravanje. Kakor pri izbiranju med dvema sladicama: izberemo tisto, ki nam je bolj všeč. Ta temeljni mehanizem deluje tudi pri zaljubljanju ali pri izbiri prijateljev; imeti osebo A za prijatelja je subjektivno bolj zadovoljivo kot imeti osebo B. S takšnim preizkušanjem ugotavljamo, kje smo dobri, kaj zares radi počnemo, kaj nas zanima, kakšen je naš okus, naše mnenje, kakšne so naše sposobnosti.

To je način odkrivanja samega sebe: Kdo sem? Kaj sem? Korake naprej in izbiranje vodi čista spontanost, ki izhaja od znotraj navzven. Zdravi otroci so spontano radovedni, vedoželjni, zainteresirani in začudeni. Čeprav njihova dejanja niso usmerjena v določen namen, so ekspresivna, spontana, ne vodijo jih določene potrebe, težijo k temu, da preizkušajo svoje moči, posegajo po težko dosegljivih rečeh, so fascinirani, se igrajo, sprašujejo, poskušajo manipulirati z okolico itd. (Maslow, 1985).

Pri preučevanju ljudi, ki so pretežno motivirani k razvoju, ugotovimo, da pri njih povzroči zadovoljevanje potrebe rasti dodatno motivacijo. Posameznik se ne pomiri, temveč postane še aktivnejši. Želja po rasti z njenim zadovoljevanjem postaja vedno močnejša in ne šibkejša. Tako lahko na rast gledamo kot na razumljiv in donosen proces, npr. izpolnitev hrepenenj in ambicij, pridobitev občudovanih umetniških spretnosti (želja postati dober violinist), razvijanje kreativnosti na različnih področjih — enostavno ambicijo postati dober človek (Bühlerjeva, 1951 v Maslow, 1985).

Kaj preprečuje rast oz. razvoj? Kaj ga ovira? Kje tiči konflikt? Zakaj je za nekatere tako težko in boleče razvijati se? Maslow (1985) meni, da se moramo zavedati regresivne moči, ki jo imajo nezadovoljene potrebe pomanjkanja; moči pomanjkanja občutka varnosti, obrambnih mehanizmov proti bolečini, strahu, izgubi in grožnji ter nujnosti poguma, ki je potreben za nadaljnjo rast oz. razvoj.

Vsako človeško bitje ima v sebi dve vrsti sil. Prve sile sestavlja strah pred izgubo varnosti: nagibajo se k regresiji in so povezane s preteklostjo, bojijo se tveganja oz. ogrožanja obstoja tega, kar že imamo, bojijo se neodvisnosti, svobode in ločenosti. Druge sile težijo k celovitosti in edinstvenosti sebe in k polni funkcionalni uporabnosti vseh sposobnosti.

VARNOST **ČLOVEK** **RAST**

Proces zdrave rasti oz. razvoja lahko obravnavam kot nedokončano serijo situacij proste izbire (free choice situation), s katerimi se vsak posameznik sooča v trenutkih svojega življenja in je prisiljen odločiti se med varnostjo in razvojem, odvisnostjo in neodvisnostjo, regresijo in napredkom, nezrelostjo in zrelostjo. Varnost prinaša tako strah kakor veselje in isto velja za rast oz. razvoj (Maslow, 1985).

K psihologiji zdravja

Maslow (1985) je podal koncept človekovega stanja zdravja oz. boleznin in pri tem opozoril, da našete trditve niso preverjene ali potrjene. Navaja da:

1. Vsak posameznik poseduje biološko utemeljeno notranjo naravo, ki je do določene stopnje "naravna", dana in v omejenem smislu nespremenljiva.
2. Notranja človekova narava je delno edinstvena, delno pa generična.
3. To notranjo človekova naravo lahko znanstveno raziskujemo in odkrivamo njene kakovosti.

4. Notranja narava človeka po dosedanjih preučevanjih sama po sebi naj ne bi bila hudobna. Osnovne potrebe, osnovne človeške emocije in osnovne človeške sposobnosti so bodisi nevtralne, bodisi predmoralne ali pozitivno "dobre". Destruktivnost, sadizem, okrutnost naj ne bi bili inherentni, temveč so močne reakcije na frustracije na naše inherentne potrebe, emocije in sposobnosti.
5. Ker je naša notranja narava dobra oz. kvečjemu nevtralna, je bolje, če jo podpiramo, spodbujamo, hrabrimo, namesto da jo zatiramo. Če ji dovolimo, da vodi naše življenje, se bomo razvijali zdravo, plodno in srečno.
6. Če zanikamo ali zatiramo to pomembno jedro osebe, bo zbolela, včasih na očiten včasih na subtilen način, takoj ali kasneje.
7. Notranja narava ni močna in prepoznavna kakor instinkti pri živalih. Je šibka, občutljiva, subtilna in odvisna od navad, kulturnega pritiska in napačnega odnosa.
8. Čeprav je šibka, v normalni osebi zelo redko popolnoma izgine, mogoče ne izgine niti v bolni osebi. Čeprav je negirana, obstaja še naprej prikrita in stremljeva k uresničitvi.
9. Vse našteje trditve veljajo v zvezi z disciplino, deprivacijo, frustracijo in bolečino. Takšne izkušnje razodevajo, krepijo in izpolnjujejo našo notranjo naravo. Postane nam jasno, da takšne izkušnje imajo nek smisel; učinkujejo na notranjo moč, na zdravo samospoštovanje in samozaupanje. Posameznik, ki ni nič trpel, ničesar premostil in premagal, še vedno dvomi v to, ali kaj zmore. To ne velja le za zunanje nevarnosti, ampak tudi za sposobnost obvladavanja lastnih impulzov.

Preučevanje ljudi, ki so dosegli stopnjo samouresničitve, nam da veliko koristnih informacij o lastnih napakah in pomanjkljivostih ter o pravi smeri, v katero naj bi se razvijali, meni Maslow (1985). Navaja naslednje lastnosti zdravih ljudi, ki jih lahko klinično opazujemo in definiramo: jasnejše zaznavanje realnosti, pozitivnejše dojetje sebe, drugih in narave, spontanost, boljše centriranje problemov, večja distanca in hrepenenje po odmaknjenosti, večja samostojnost, bogastvo čustvenih reakcij, naraščajoča identifikacija s človeško vrsto, spremenjeni oz. izboljšani medčloveški odnosi, močnejše demokratične lastnosti, izrazitejša kreativnost, določene spremembe v vrednostnem sistemu.

Ko je Maslow v svojih študijah preučeval značilnosti psihično zdravih ljudi, je zbiral podatke z intervjuji v običajnih socialnih situacijah, npr. med obiskom na domu. Za končno analizo je izbral le en odstotek najbolj zdravih oseb, ker je zaradi nejasnosti meril psihičnega zdravja izključil vse dvomljive potrebe (Lamovec, 1986, s. 172).

Ljudje z nezadovoljenimi potrebami pomanjkanja

Kakšne razlike zaznava Maslow med ljudmi, ki nimajo zadovoljenih potreb pomanjkanja in med ljudmi, ki jih imajo?

Potrebe po varnosti, pripadnosti, ljubezni in spoštovanju lahko zadovoljujejo le drugi ljudje, to se pravi, da se te potrebe zadovoljujejo zunaj posameznika. To pomeni znatno odvisnost od okolja in zato ne moremo trditi, da posameznik s takšno pozicijo vlada samemu sebi oz. svoji usodi. Človek mora upoštevati pravila, zakone in zahteve teh oskrbovalnih virov. Do določene mere človek mora biti dovzeten za odobravanje, simpatijo in naklonjenost drugih ljudi. Sam mora biti precej fleksibilen, da se lahko vključi v zunanjo danost. Sam je odvisna spremenljivka, okolje je neodvisna, stalna spremenljivka.

Ljudje z nezadovoljenimi potrebami se še bolj bojijo okolja, ker jih lahko pusti na cedilu oz. jih razočara kakor posamezniki, ki dosegajo stopnjo samouresničevanja. To vodi k izgubi svobode in k odvisnosti od okolja. Na drugi strani so posamezniki, ki dosegajo stopnjo samouresničitve, mnogo bolj samozadostni, bolj mirni v sebi. Determinante, ki jih določajo, niso zunanje, temveč so to zakoni njihove notranje narave, njihovi talenti, latentni pripomočki, kreativni impulzi, potreba po samospoznanju, po integraciji, po poenotenju in po spoznanju tega, kar zares so in kar bi hoteli biti. Ker so manj odvisni od soljudi, so manj ambivalentni v razmerju do njih, manj sovražni in boječi, manj odvisni od njihovih pohval in simpatij. Samostojnost oz. neodvisnost od okolja pomeni tudi relativno neodvisnost od neugodnih oz. nenaklonjenih zunanjih okoliščin, kot so smola, nesreča, usodni udarci, stres, tragedije. Izvor njihovih dejanj je bolj notranji kot pa reakcijski (Maslow, 1985).

Zadovoljevalci potreb

Ljudje z nezadovoljenimi potrebami pomanjkanja vidijo ostale ljudi primarno kot zadovoljevalce svojih potreb ali oskrbovalne vire. Ne dojemajo ljudi kot celote, kompleksne, edinstvene individuume, temveč s stališča koristnosti. Kar se ne navezuje na potrebo, je za ljudi z nezadovoljenimi potrebami dolgočasno, moteče in nejevoljo zbujajoče. Popolnoma objektivno in celostno dojemanje drugih človeških bitij je možno le, če od njih nič ne potrebujemo.

Značilnost takih posameznikov, ki nekemu predstavljajo oskrbovalni vir, je njihova zamenljivost. Npr., če se človek z nezadovoljenimi potrebami druži z osebo, ki izžareva moč in varnost, lahko to osebo hitro nadomesti neka druga oseba, ki mu vsaj do iste mere zadovoljuje potrebo po varnosti.

Maslow (1985) je verjel, da se razumevanje zaznavanja sveta spremeni, če se intenzivno potrudimo in poskušamo najti razlike med zaznavanjem, ki je bilo neodvisno od naših potreb, in zaznavanjem, na katerega so potrebe vplivale. Tako se naše dojemanje in zaznavanje sveta neprekinjeno spreminja in širi. Težava je v tem, da mogoče sploh ne opazimo, kdaj na zaznavanje začnejo vplivati potrebe. Zagotovo pa vemo in opazimo, če nas nekdo zaznava na ta način. Ko v nas vidijo potencialne zadovoljevalce potreb, se tega branimo in izogibamo. Nočemo, da nas uporabijo kot orodje ali koristne objekte, želimo si, da nas sprejemajo zaradi nas samih, pravi Maslow.

Zadovoljevanje potreb pri otrocih

Tudi otroci morajo sami odločati zase. Nihče ne sme preveč pogosto odločati namesto njih, ker jim to slabi samozaupanje, zmede jih pri zaznavanju lastne notranje radosti izkušanja (notranji impulzi, občutki in sodbe) in oteži razlikovanje od ponotranjenih kriterijev drugih.

Kako lahko otroku pomagamo pri rasti in ga hkrati ne oviramo? Brez pomoči je otrok preveč preplašen.

Nasprotje subjektivni izkušnji veselja in samozaupanja je, kar se tiče otroka, mnenje drugih ljudi (ljubezen, pozornost, pritrjevanje, občudovanje, nagrajevanje). Ker so bližnji ljudje življenjsko pomembni in neogibno potrebni za preživetje nebogljenega dojenčka in kasneje otroka, je strah pred izgubo le teh primarno zastrašujoča nevarnost. Zato se otrok v trenutku težke odločitve med lastno izkušnjo veselja in izkušnjo priznanja od drugih, sooča s to dilemo in se običajno odloči za pritrjevanje ostalih. Veselje neopazno potlači ali pa z močjo volje nadzoruje. Na ta način se razvije neodobravanje izkušnje veselja ali sramežljivost, zadrega, skrivnostnost in na koncu celo nesposobnost zaznavanja veselja nasploh.

Otrok se je odpovedal lastnemu jazu, ker je bila zanj potreba po varnosti pomembnejša kot potreba po neodvisnosti ali samouresničitvi. Načeloma ne bi smeli siliti otroka v takšno situacijo, do katere velikokrat pride zaradi njegove bolezni ali nevednosti staršev. Maslow priporoča terapijo za takšne otroke: umetnostna vzgoja ali plesne aktivnosti. V okviru teh dejavnosti se otroci lahko počutijo popolnoma varne in neogrožene pri izražanju vseh vrst manjvrednih občutkov

(sovražnost, nevrotična odvisnost). Če so se teh dovolj znebili, se nagibajo k nadaljevanju spontanih občutkov veselja.

Če hočemo komu pomagati na poti rasti oz. razvoja, je vse, kar lahko storimo, to, da mu pomagamo, ko nas bo prosil za pomoč. Od posameznika, od njegovega specifičnega stanja in od njegove posebne situacije je odvisno, ali se bo odločil za rast ali za zavračanje.

Odločitev za zavračanje je modra, če na ta način preprečimo bolečine, ki bi bile v tem trenutku močnejše, kot bi jih posameznik lahko prenesel. Nuditi mu moramo občutek varnosti in ga opogumljati k naslednjemu koraku. S prisilo ne bomo dosegli ničesar. Samo če otroka in njegove strahove spoštujemo, lahko zbere dovolj poguma, da nadaljuje z razvojem. Razumeti moramo, da so "temne" sile enako normalne kot sile razvoja. To je zelo kočljiva situacija, kajti čeprav sami morda vemo, kaj je najboljše za otroka, mora do tega spoznanja priti sam. Spoštovati moramo njegove odločitve (tudi umik), negovati njegove rane, pomagati mu gledati na dogodek z drugega zornega kota. Dobiti nazaj sposobnost spoznavanja svojega lastnega veselja je najboljši način, da na novo odkrijemo svoj žrtvovani lastni jaz.

Pri razvoju otrokovih posameznih sposobnosti (npr. branje, drsanje) lahko zaznamo splošni princip razvoja; otrok, ki že obvlada enostavnejše besede in prve korake na ledu, pri tem uživa, vendar ne ostane na tej stopnji. V pravem vzdušju pokaže spontano vnemo za osvojitve novih spretnosti in se hoče učiti dalje (Maslow, 1985).

Otrok, ki izpolnjuje zavestne ali nezavedne želje staršev, je "priden" otrok. Če pa ni tak in ima svoje želje, ki so v nasprotju z željami staršev, ga označijo za egoističnega in brezobzirnega. Starši večinoma ne pomislijo, da potrebujejo otroka zato, da izpolnjuje svoje (egoistične) želje, ampak so trdno prepričani, da ga morajo vzgojiti, ker je njihova dolžnost, da mu pomagajo pri "socializaciji". Če tako vzgojen otrok noče izgubiti starševske ljubezni (in kateri otrok lahko tvega kaj takega?), se bo zelo zgodaj naučil deliti, dajati, žrtvovati in se odpovedovati, veliko prej, preden je iskrena delitev ali pravo odpovedovanje sploh mogoče.

Če mati od prvega dne otrokovega življenja spoštuje sebe in svojega otroka, ji nikoli ni treba otroku "spoštovanja vbijati v glavo", saj sploh ne bo mogel drugače, kot da bo resno upošteval druge ljudi. Če otrok odrasča v spoštovanju in strpnosti do njegovih čustev, lahko v času ločitve opusti simbiozo z materjo in stopi individuaciji in samostojnosti naproti (Miller, 1991).

Konec dobre družbe

Ljudje so se v predmodernih obdobjih lahko zanesli na nevprašljivo gotovost tradicije in so svoje osebne stiske in negotovosti takrat, ko so občasno izgubili smisel, prevedli v religiozna ali mitološka vprašanja, na katera so lahko dobili ustrezne odgovore (Nastran Ule, 2000). Vsaka doba, razen naše, je imela svoj model, svoj ideal: svetnik, junak, kavalir, vitez, mistik. Maslow (1985) meni, da se je naša kultura vsemu temu odpovedala. Človek danes nima na voljo tega zaščitnega ovoja smisla. Zato ga trenutki stiske in dezorientacije prizadenejo huje in globlje. Kaos, ki vlada v postmoderni družbi, ni le dezorganizacija, temveč tudi izguba čuta za pravo realnost stvari in druge osebe. Vsako dejanje nudi potencialno neskončen obseg možnosti in posameznik mora to število omejiti.

Nemški sociolog Beck (po Nastran Ule, 2000) je v svojem delu "Družba tveganja" govoril o celovitem preobratu v načinu življenja, mišljenja, identitetnih in subjektivnih strukturah posameznikov, njihovih medosebnih odnosih in družbenih razmerjih.

Družba, ki bi hotela in zmogla zadovoljiti nižje potrebe svojih članov, se po Maslowu imenuje "dobra družba" (good society). Po njegovem mnenju so osnovne predpostavke za takšno družbo posedovale demokratične družbe zahodnega sveta. Domnevamo, da se struktura potreb od objave knjige do danes ni bistveno spremenila, čeprav so se nekatere potrebe na novo izoblikovale; visoke žepnine mladim omogočajo zadovoljevanje potrebe po prestižu in stikih (npr. s pomočjo mobilnih telefonov). Tega Maslow ni mogel predvidevati.

Torej, so zahodne družbe trenutno zmožne zadovoljevati nižje potrebe ljudi in jim na ta način dati možnost za zadovoljno in polno življenje? Za fiziološke potrebe (lakota, žeja, spanje, oblačila) lahko na zastavljeno vprašanje, vsaj v glavnem, odgovorimo pritrdilno. Kar se pa tiče zadovoljevanja potreb po varnosti, nastopijo močni dvomi; ne mine dan, da ne bi pomembni gospodarstvenik terjal kakšno znižanje spremljevalnih stroškov (ob osebnih dohodkih). To so socialni prispevki poklicno aktivnih, s katerimi omogočamo življenje poklicno neaktivnih (otroci, bolniki, starejši, žrtve naraščajoče produktivnosti). Ravno ti prispevki so tisti del plačila, s katerim je obstoj "dobre družbe" omogočen. Vsi smo nekoč bili otroci ali bolni, vsi lahko ostanemo brez dela in vsi se bomo postarali. Socialni prispevki so namenjeni skupnemu zavarovanju v življenjskih tveganjih nas vseh. To skupno in medsebojno dolžnost imenujemo solidarnost, ki je predpostavka in pravzaprav smisel vsake skupnosti.

Če pa se solidarnosti javno odpovejo znani predstavniki družbe (gospodarstveniki, politiki), kar se z naraščajočo brutalnostjo zares dogaja, ne izgublja skupnost samo lastnost "dobre družbe", temveč tudi svoje notranje jedro, svoj smisel in svojo zakonitost. Če zapustimo ljudi s potrebo po materialni in socialni varnosti, ostanejo sami z alternativo "Biti briljanten in uspešen ali reven" in obtičijo na najnižji ravni osebnostnega razvoja.

Zavestna in prostovoljna udeležba v družbenem življenju, motivi kot samospoštovanje in razvoj lastnih sposobnosti, postanejo za te ljudi razkošje, ki si ga ne morejo privoščiti. Na voljo jim ostanejo: druženje v tolpah, nasilje do šibkejših (fašizem), rasizem in šovinizem. Na koncu lahko postavimo odločilno politično vprašanje o civilizacijskem nivoju naše družbe: kolikšen del družbenega bogastva v vedno produktivnejši družbi dobijo ljudje, ki niso več ali še niso poklicno aktivni? Razprava o tem, kaj naj bi "dobra družba" jamčila, je nujna (Netzker, 1998).

Kritike humanistične psihologije

Sama uporaba naziva "humanistična" je problematična. Gre za prikrito podtikanje, da so ostale psihološke smeri nehumane? Pojmovnost je doslej ostala nejasna, operacionaliziranje je samo omejeno možno in s tem tudi empirično raziskovanje. Čeprav ima smer zgodovinske korenine, je pri razumevanju človeka spregledala njegovo zgodovinskost. Poudarja neposredno, subjektivno doživljanje in ne objektivnih okoliščin ter njihove geneze (Flammer, 1988, s. 111).

Humanistična razvojna psihologija deluje na prvi pogled celostno in obširno, vendar ne razlikuje med funkcijskimi področji, kot so motorika, mišljenje, govor itd. Gre za omejitev na čustveno-spodbujajoče procese, ki jih ne preučuje kot take, temveč v svojem učinkovanju na zaznavanje (Flammer, 1988).

Zaradi metodoloških pomanjkljivosti se humanistična psihologija, podobno kot psihoanaliza, ni uveljavila v akademski psihologiji (Lamovec, 1986).

Po mnenju humanističnih psihologov je mogoče kvarne vplive družbe odgnati z vajami za krepitev volje, notranje motivacije in občutljivosti za druga bitja. Pri tem pa popolnoma spregledajo vplive družbe (Rutar, 1997).

Humanistično psihologijo so po drugi svetovni vojni razumeli predvsem kot obetavno teorijo v boju proti kapitalizmu in njegovi tiraniji nad domnevno spontanimi in pristnimi naravnimi potrebami človeka, vendar so bili njeni predstavniki v odnosu do analize mehanizmov represije in

nasilja nad posameznikom v kapitalizmu nemočni (Rutar, 1997).

Humanistična psihologija obravnava družbene pogoje le kot dodatek, kljub temu, da jih večkrat omenja kot enega pomembnih določil motivacije. Čeprav poskuša kritizirati družbo, tega ne počne (Lamovec, 1986).

Mnogo oseb ostaja na isti ravni zadovoljevanja potreb, kajti rast ne poteka avtomatično v smeri samouresničevanja, kakor je to predvideval Maslow. Organizmični izvor potrebe po rasti izpodrine bolj verjetna razlaga, da se višje potrebe razvijejo ob prepletanju bioloških in družbenih dejavnikov. Samouresničevanje, kot ga pojmuje Maslow, je v nekaterih slojih in kulturah vrednota, v številnih pa ne (Lamovec, 1986).

Zaključek

Preučevanje humanistične psihologije nam da vpogled v drugačen način obravnavanja razvoja oz. rasti. Seznanja s pogoji, ki so potrebni za zadovoljevanje potreb in za omogočanje razvoja. Vpliv okolja je pri zadovoljevanju nižjih potreb oz. potreb pomanjkanja poudarjen, vendar pa na smer razvoja, po mnenju humanistov, naj okolje ne bi vplivalo, ker vsak posameznik "čuti", kaj je prav zanj.

Menim, da osnovne smernice v naši družbi otežujejo zadovoljevanje potreb po varnosti, po ljubezni in po pripadnosti. In če niso zadovoljene, onemogočijo nastop drugih, višjih potreb. Naša družba zahteva od nas samostojnost in sposobnost odločnega nastopanja; vsak lahko postane, kar želi, vedeti mora le, kaj hoče in kako to lahko doseže. Neuspeh se doživlja kot osebna krivda in se ne spregleda. Posameznik mora biti fleksibilen in stalno pripravljen, ko nastopi množica novih možnosti.

To navezujem na skupino mlajših najstnikov, s katerimi sem v stikih v zadnjih petih letih. V primerjavi z lastnimi izkušnjami iz tega življenjskega obdobja, lahko trdim, da se današnji mladi srečujejo z življenjskimi problemi zelo zgodaj. Morajo pridobiti sposobnost obvladovanja življenja v družbi tveganja, v kateri se nizajo tako občutki uspeha kot neuspeha hitreje kot nekoč. To nanje vpliva pozitivno in spodbujajoče, če imajo model, po katerem se lahko zgledujejo in od katerega se naučijo pravilnega odzivanja na impulze. Pri uspešnih učencih so najpogosteje ta model starši. Opazila pa sem, da je pri manj uspešnih učencih med njimi in njihovimi starši prepad, ki ga starši priznavajo, in se zavedajo, da v tem smislu ne morejo biti svojim otrokom vzor, ker se še sami spoprijemajo z zahtevami spreminjajoče se družbe. Porabništvo in mediji narekujejo

način življenja, zaradi nestalnosti vrednot pa je otežena izgradnja identitete, občutka celovitosti in socialne integracije.

Menim, da je zato pomemben problem, s katerim bi se morali soočiti in iskati ustrezne rešitve: kdo bo zadovoljeval potrebe po pripadnosti in varnosti v prihodnosti?

Literatura

- Batistič Zorec, M. (2000). *Teorije v razvojni psihologiji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Flammer, A. (1988). *Entwicklungstheorien*. Bern: Verlag Hans Huber.
- Humanistische Psychotherapie und Psychologie*. Pridobljeno 02.01.2002 s svetovnega spleta na strani: <http://www.praxis-info.ch/humanistische.htm>
- Keller, G. (1999). Boljša motivacija — uspešnejše učenje. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Kreuter-Szabo, S. (1988). *Der Selbstbegriff in der humanistischen Psychologie von A. Maslow und C. Rogers*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang.
- Lamovec, T. (1986). *Psihologija motivacije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Netzker, R. (1998). *Das Ende der "guten Gesellschaft"*. Pridobljeno 2. 3. 2003 s svetovnega spleta: <http://home.t-online.de/home/ralph.netzker/lekt98.htm>
- Maslow, A. (1985). *Psychologie des Seins*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Miller, A. (1992). *Drama je biti otrok*. Ljubljana: Tangram.
- Nastran Ule, M. (2000). *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Rutar, D. (1997). *Uvod v postmoderno psihologijo*. Ljubljana: Jutro.
- Stangl, W. (2002). "Namedropping": Daten zu Geschichte, wichtigen Richtungen und Personen der Psychologie. Pridobljeno 05.01.2002 s svetovnega spleta na strani: <http://www.stangl-taller.at/ARBEITSBLAETTER/WISSENSCHAFTPSYCHOLOGIE/PsychologiePersonen.shtml>